

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת ויקהל – פרה תשפ"ה

ויקהל משה (ל"ה. א')

פירש רש"י למחרת יוהכ"פ כשירד מן ההר ע"כ. מבואר שעכשיו נצטוו על המשכן, אמנם ברמב"ן מבואר שנצטוו קודם, ועכשיו נצטוו שוב, ונתבאר באריכות בזה בפרשת תרומה.

ויקהל משה (שם)

בבעל הטורים כתב וז"ל "כתיב לעיל כי קרן אור פניו וסמך ליה פרשת שבת, לומר שאינו דומה קירון פנים של שבת לשאר ימים" עכ"ל. ומבואר שיש אור פנים מיוחד בשבת, וכן מסופר על הסבא מקלם ועל הגר"א לופיאן ועוד שראו עליהם בשבת מאור פנים מיוחד. וכן מבואר בראשית רבה על הפסוק "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו", בירכו במן וקידשו באור פניו של אדם, דאינו דומה מאור פניו של אדם בכל השבוע ומאור פניו בשבת.

ויקהל משה (שם)

בילקוט שמעוני (כאן) איתא אמר הקב"ה עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת, כדי שילמדו ממך הדורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת ולקרות בבתי מדרשות ולדבר ולהורות לישראל דיני שבת עכ"ל. ומבואר דיש מעלה מיוחדת בלימוד ברבים בשבת, ובטעמא דקרא ביאר זאת דכמו שמצינו שיש חסרון בחלול שבת בפרהסיא, כך יש מעלה בקידוש שבת בפרהסיא, [ובפרשת יתרו (כ. ח) נתבאר הא דזכור ושומר בדיבור אחד נאמרו, דהשמירה מחילול שבת והקידוש קשורים זה בזה].

שבת שבתון (ל"ה. ב')

יש שהעירו מה הטעם שפעמים כתוב "שבת שבתון", ופעמים כתוב "שבת", ובספר גן רוה הביא מהמכילתא דכאן כתוב "ששת ימים תעשה מלאכה" דמשמע מאלה, ובפרשת יתרו (כ. ח) כתוב "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך", ומשמע שצריך לעבוד בשביל המלאכה, ותיצרו דבזמן שעושין רצונו של מקום המלאכה נעשית מאלה, וכשאין עושין רצונו של מקום צריך לעבוד בשביל המלאכה, וכיון דבפרשה כתוב "תעשה" דמשמע דהמלאכה נעשית מאלה, לכך כתוב "שבת שבתון", דגם בימות החול שובת ובשבת מוסיף שביתה, משא"כ בפרשת יתרו שכתוב "תעבוד ועשית", דמשמע דצריך לעבוד בשביל המלאכה, לכך כתוב "שבת", דרק ביום השביעי שובת ולא בשאר ימי השבוע. ובמשך חכמה ביאר דבפרשה דעושין רצונו של מקום השבת מוספת קדושה לישראל, ולכן מלאכתם נעשית ע"י אחרים, משא"כ בפרשת יתרו דאיירי כשאין עושין רצונו של מקום אין השבת מוספת קדושה, ואין מלאכתם נעשית ע"י אחרים.

לא תבערו אש (ל"ה. ג')

איתא בעירובין (דף ו:): דהעושה כחומרי בית שמאי וכחומרי בית הלל הרי זה כסיל בחושך הולך, ויש שביארו דהנה לבית שמאי יש איסור שביתה כלים וצריך להפקיר הנר, כדאיתא בשבת דף יח ע"ב, אלא שבכדי שלא יקחו את הנר יש עצה שיפקיר רק לאלו שלא יקחו, ומהני לבי"ש דסבירא להו (פאה ריש פ"ו) הפקר לעניים הפקר, אך אם יעשה גם כחומרי בית שמאי וגם כחומרי בית הלל שהפקר לעניים אינו הפקר ישאר בלי נר, ולכן הולך בחושך.

לא תבערו אש (שם)

בפסחים (דף ה:): איתא דמהא דאסור לבער חמץ ביו"ט מוכח דהבערה לחלק יצאת, ופירש ריב"א דאי ללאו יצאת לא היה אסור ביו"ט, ור"ח פירש דעשה דהשבתת חמץ דוחה לא תעשה דיו"ט, וצ"ב דהא ביו"ט איכא נמי עשה, ולכא"ו מבואר דאי ללאו יצאת ליכא עשה, וכן משמע ברשב"א דרק במלאכות יש עשה, ועיין מש"כ בחידושי רבי שמואל פסחים דף ה' ע"ב (אות פ"ט).

לא תבערו אש (שם)

הצדוקים פירשו את הפסוק "לא תבערו אש" שאסור שיהא אש מובערת בשבת, ומהאי טעמא אנו אוכלים חמין בשבת כדי להוציא מלבן של צדוקין, ובבעל המאור (שבת דף טז: מדפ"ר) [והובא במשנ"ב סו"ס רנ"ז] כתב וז"ל "וי"א כי תקנת רבותינו היא לענג את השבת בחמין, וכל מי שאינו אוכל חמין צריך בדיקה אחריו אם הוא מין, ואם מת יתעסקו בו עממין, ולהזמין, לבשל להטמין, ולענג את השבת ולהשמין, הוא המאמין, וזוכה לקץ הימין" עכ"ל, ובדבריו מבואר דיש ב' ענינים באכילת החמין, חדא להוציא ממנהגם של הצדוקים, ועוד משום עונג שבת, והנה העירו דמה הטעם שצריך להטמין חמין בשבת, והא בלא"ה חייבים להדליק נרות שבת שהוא נגד הצדוקין, ולהנ"ל מבואר דהענין באכילת חמין הוא גם משום עונג שבת.

ואת הכפרת ואת פרכת המסך (ל"ה. י"ב)

באור החיים כתב שהסיבה שהשוה הכתוב את קדושת הכפרת לקדושת הפרכת, משום שהם בגדר אחד, וצ"ב הדמיון ביניהם. וראיתי לבאר דהנה בפרשת תרומה (כ"ו. ל"ג) כתוב "והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים", ומבואר דמטרת הפרוכת היא להבדיל, אמנם מבואר עוד שהיה מטרה כדי לכסות את הארון, וכמבואר בפרשת במדבר שכשהיו לוקחים את הארון היו מכסים אותו בפרוכת, וכן מבואר בתוס' בב"ב (דף ג.) בשם ר"ת שנקרא אמה טרקסין ע"ש שהיה טורק על הארון, וכן כתוב בפרשת פקודי (מ. ג.) וסכת על הארן את הפרכת, וע"ע בתוס' בב"ב (דף יד:) שלכן מקבל טומאה, ומעתה מבואר היטב הדמיון דשניהם הוו כיסוי לארון.

ועוד י"ל דהנה במקדש דוד (קדשים ב', ג') כתב דהפרוכת הייתה מכלי המשכן, משום שהיו מזים עליה, ומעתה מבואר היטב הדמיון דשניהם היו כלי המשכן משום שהיו עליהם.

ואת מנורת המאור ואת כליה (ל"ה. י"ד)

בפרשת כי תשא לגבי משיחת הכלים כתוב (ל. כ"ז) "ואת השלחן ואת כל כליו ואת המנורה ואת כליה", ולגבי עשיית הכלים כתוב (ל"א. ח') "ואת השלחן ואת כליו ואת המנורה הטהורה ואת כל כליה", וצ"ע מ"ט במשיחת הכלים כתוב גבי שלחן "כל כליו", וגבי מנורה "כליה", ואילו גבי עשיית הכלים כתוב גבי שלחן "כליו" וגבי מנורה "כל כליה".

וביאר במשך חכמה דלמנורה היו יותר כלים דהיה כפתורים וכו', ולכן בעשיית הכלים כתוב לגבי המנורה "כל כליה", אמנם אף שהיה בה יותר כלים אבל הם היו קבועים בה, משא"כ לגבי השלחן שלא היו קבועים בה, ולכן במשיחת הכלים כתוב לגבי השלחן "כל כליו", אמנם צ"ע מכאן שכתוב לגבי עשיית המנורה "כליה", ולדברי המשך חכמה הו"ל לכתוב "כל כליה", וצ"ע.

את הכיור (ל"ה. ט"ז)

באבן עזרא עמד בטעם הדבר שלא מוזכר שהיה לכיור ולכנו בדים, וכתב דאולי נשאום על העגלות, וצ"ע שגם למנורה לא הוזכר שהיו בדים, ולמה הוקשה לו רק על הכיור, ובאמת הרמב"ן בריש פרשת פקודי כתב שהכיור והמנורה בני קהת נשאום על הכתף.

וכל אשר נדבה רוחו אתו (ל"ה. כ"א)

בתרגום יונתן כתב דאשלמית רוחיה בנבואתא, וצ"ב למה הוצרכו לנבואה, ומובא בשם הגר"י דהוא כדי לכוון לשיעור המדויק, ואף דמבואר בבכורות (דף יז:) דאין חיוב לדייק דהא אי"א לצמצם, אלא דמ"מ הם עשו בצמצום, ועיין בחידושי הגר"י בבכורות (ד, יז:) שביאר (ע"פ גירסת הש"מ שם) דכוונת

הגמ' שם שע"פ נבואה נעשה בצמצום ובאמת היה צריך לצמצם, ועוד אפשר דבמשכן היה חיוב לצמצם.

על הנשים (ל"ה. כ"ב)

פירש רש"י עם הנשים וסמוכין עליהן ע"כ. וצ"ע מה הטעם שבאו האנשים, ובספורנו ביאר דהנה במשנה בב"ק (דף ק"ט). איתא דאין מקבלין צדקה מן הנשים בלי הסכמת בעליהן, ומעתה מבואר היטב שהבעלים באו לומר לגבאים שהם מסכימים בנדבת נשיהן. ובטעמא דקרא העיר דלפי זה מה הטעם להלן שכתוב שהנשים הביאו מראות, ולא מוזכר שהאנשים באו עמהם, ותירץ דהמראות שייכים רק לנשים, דהא לאיש אסור להסתכל בהם [ע"י בשו"ע יו"ד סי' קפ"ב סעי' ו'] ולכן לא הוצרך להסכמתם.

וכל אשה חכמת לב (ל"ה. כ"ה)

צ"ע למה בעינן חכמה לטוות הדבר, וביאר בטעמא דקרא דהנה יש דין שאין מוסרים נדבה ביחיד, משום שחוששין שמא לא ימסרנו יפה, ובגמ' ביומא (דף לה:) פריך דהכהן גדול אמו עשתה לו כתונת ומוסרה לצבור ועובד בה, ולא חוששין שמא לא ימסרם יפה, ומשני דשאני כהן גדול שהוא גדול בתורה ויודע למסור יפה, [ע"ש בתוס'], ומבואר שכדי למסור לציבור בעינן חכמה, ומבואר היטב מה שכתוב "וכל אשה חכמת לב".

ובעיקר האי דינא דחיישינן שלא ימסרנו יפה, מקשים מה החשש והא הוי דברים שבלב ואינם דברים, ויש שתירצו שמסירה לגזבר הוי רק מסירה ואי"ז קנין, והוי עיקרו בלב, ודברים שעיקרם בלב לא אמרינן דברים שבלב אינם דברים כמבואר באחרונים.

ואת השמן (ל"ה. כ"ח)

בתרגום יונתן כתב שבא מגן עדן, ולכאוי צ"ל דלא חשיב שמן של נס, [ועיין רבד הזהב (חנוכה סימן י"ד) מה שנתבאר בענין שמן נס].

פרה

אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני

זאת חוקת התורה, בילקוט בפרשתנו איתא ר"י פתח כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני (קהלת ז', כ"ג), אמר שלמה על כל התורה כולה עמדתי, ועל פרשה זו של פרה, כיון שהייתי מגיע בה הייתי דורש בה וחוקר בה ושואל בה, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני ע"כ, וצ"ב דהא כיון שפרשה זו היא חוק, ויתירה מזאת דבילקוט כאן איתא שאמר לו הקב"ה למשה לך אני מגלה טעמיה אבל לאחרים חוקה, א"כ מה זאת שראה שלמה לבקש לידע טעמה של מצות פרה, והלא אף מה שיעלה בדעתו להבינה על כרחך דאי"ז טעמה הנכון, שהרי הבורא בפירושו אמר למשה שלאחרים לא יתגלה טעמה.

ודודי הגאון בעל משאת המלך אמר לבאר בזה, דכשהתורה מורה על איזה דבר שהוא חוק, הרי שאפשר להסתפק במה שאמרה תורה שדבר זה הוא חוק ותו לא, אבל אפשר גם להבין שדבר זה חוק הוא, ודבר זה רצה שלמה להבין שמצוה זו חוק, ועשה זאת ע"י שדרש וחקר אחר כל הטעמים שאפשר להם שיהיו טעמה של מצות פרה, ועמל להבין מ"ט אין זה הטעם, וכך יוכל "להבין" שמצוה זו היא חוק, וזהו שאמר אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, והיינו שעמל להחכים כדי לידע שהיא רחוקה ממני.

דברי זיכרון מרבינו ראש הישיבה שליט"א על רשכבה"ג רבינו מרן שר התורה זצוק"ל

נמסר במוצאי היארצייט השלישי בקו דרך אמונה – ט"ז אדר תשפ"ה

אנחנו עכשיו במלאת שלוש שנים לסילוקו של שר התורה, מרן רבי חיים קניבסקי זצוק"ל, באמת שאם מתבוננים במושג הזה שהיה רבי חיים, דבר מאד נדיר, שלא היה מצוי אפילו בין גדולי ישראל, מצד אחד הוא לא שימש בשום תפקיד, לא ראש ישיבה לא רב לא דיין, לא נשא נאומים לא דרשות, רק ישב ולמד ולמד, חיבר עשרות ספרים בכל מקצועות התורה בהלכה באגדה במוסר בתפילה בקבלה.

עם כל זה השפעתו היתה עצומה בכל התחומים בהלכה בהשקפה, בכל תחום ותחום היה לו השפעה עצומה, עניני שבת, עניני שביעית, וכהנה וכהנה, על אף שלא היה לו שום תפקיד רשמי, ואולי זה הסיבה שהוא כל כך היה מקובל על הציבור, הוא חי עם הציבור, הבית שלו היה הפקר לכל, יכלו לשאול אותו מהשאלות הכי סבוכות, ומהשאלות הכי פשוטות, אנשים נשים טף כל דבר על שמות ועל סגולות, הלכה, וכל מה שבן אדם הציק לו איזה שאלה שהיא, ידעו שהכתובת זה רבי חיים, את כל אחד הוא מקבל בסבר פנים יפות.

אדרבא בגלל שהוא לא היה בתפקיד, העולם הרגיש שעם כל גדלותו העצומה הרי הוא אחד מתוך הציבור, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, אנחנו זוכרים שילדים בחיידר התווכחו על איזה שאלה אמרו מה הבעיה ניגש לרבי חיים, בהפסקה רצים לרבי חיים וחוזרים עם תשובה, היה כזה מושג כולם ידעו באים לרבי חיים שם יש הכל, אין זמנים ואין מגבלות, חוץ ממה שבבית היו עשרות אנשים נדכאים וקשי יום שהיו ממש חלק מהבית עצמו.

כל הדברים האלה זה לא מפי השמועה, כולם ראו את זה, כולם ראו אותו, ואת עמלו בתורה כולם ראו, איך שהוא מתייחס לכל אחד, איך שהוא מקבל כל אחד, זה הכל דברים שראינו, צריכים רק לזכור לא לשכוח, ולהתחזק, אין מי שיכול למלא את מקומו, את החלל שנוצר אין מי שיכול למלא, מה שאנחנו יכולים רק זה להיזכר בדמותו, בשקידה שלו בתורה שכל רגע מנוצל, כל מי שנכנס אליו ראה איך שבין גברא לגברא יושב כל הזמן, כל הזמן, לא להפסיד רגע, ומצד שני איך שהתמסר לכל אחד בכזה סבלנות, כל אחד ואחד.

זה הדברים שאנחנו צריכים לקחת ללמוד להתחזק לנצל את הזמן של תורה, מצד שני לקבל כל אחד ולהיות סבלני לכל אחד, קצת לראות להזכר במאור פנים שלו, הרי לא כל אנשים היו באמת לפי דרכו, ולא כל אנשים יש לאדם סבלנות אליהם, אבל אצלו לא היה כזה דבר, זה בכלל לא עניין אותו מי השואל ומי הבן אדם, כל יהודי באשר הוא בשמחה בסבר פנים יפות, זה מה שאנחנו צריכים ללמוד מצד אחד להתחזק בתורה, מצד שני להאיר פנים לכל אחד, לעזור לכל אחד מה שאפשר, אם נזכר בדמות הזאת אז אין ספק שזה מחזק, רק לא לשכוח פשוט את הדברים האלה, וכמובן שדברים אלו הם רק הארה אחת מעוצם גדולתו ודבקותו בתורה שאין כאן המקום והזמן להאריך.

הקב"ה יעזור שיהיה מליץ טוב על כולנו, הוא בחייו התפלל ובירך ושירת את כלל ישראל, גם היום מן הסתם הוא משרת את כלל ישראל שיהיה מליץ יושר לכולם, ונזכה כולנו בעז"ה לכל טוב לסייעתא דשמיא להצלחה בתורה ויראת שמים, אמן.